

Kései virradat

Regényrészlet

AZ ELEFÁNTHOZ CÍMZETT FOGADÓBAN Batthyány Boldizsár ismét kegyeskedett fogadni Nádasdy Ferit és egy évvel fiatalabb barátját, Bocskai Pista udvari apródot. A főúr mostanság gyakran tartózkodott Bécsben. Az erdélyi fejedelmválasztás óta ideje is volt rá, mert befolyása a tiszántúli eseményekre jócskán megcsappant. Az ottaniak Báthoryt akarták. Batthyány az új uralkodót nagyra tartotta, de úgy vélte, a döntéssel oda a lehetőség: a királyi Magyarország, Erdély, a Partium és a Temesköz egyesítése. A felszabadítás esélyeit a Zrínyiek, a Frangepánok, a Balassák, a Czoborok, a Homonnaiak, az Illésházyak, a Perényiek, a Thurzók és más országnagyok szerint is gyöngítette a Portával kiegyező Transzszilvánia. Azt gondolták, Miksa a kincstár tartalékait Báthory forrásaival kiegészítve zsoldosokra és hadfelszerelésre fordíthatná, majd seregével és a nemesi bandériumokkal Esztergomot, Budát, Fejérvárt és a Dunán inneni erődöket sorra visszavehetné. Ehelyett a pogány terjeszkedik immár Felső-Magyarországon. Bár az Európa-szerte tájékozott Batthyány a keresztény összefogásban nemegyszer csalódott, látta annak kézzelfogható eredményeit is.

– Uraim – kezdte –, ismerjék el, Don Juan d’ Austria lepantói győzelme, a török flotta szétverése¹ óriási diadal. Hiszem, hogy hajóik végleg kiszorultak a Mediterraneumból. Nem fenyegetik Velencét és a dalmát partokat, erőinket nem kötik le, és nem szállíthatnak utánpótlást. Az oszmán előretörés megakadt. Idő kérdése, hogy várainkat visszafoglaljuk, és elkeressük őket legalább Boszniáig.

Bocskai Pista szokása szerint hallgatott, de Nádasdy Ferkó tizenhat évesen, a hírneves Beythe István² iskolamester tanítványaként már képes volt eligazodni a politikában. Boldi úr tudásával és tapasztalataival nem versenyezhetett – nem is törekedett rá –, de nem volt híján az argumentumoknak.

– Méltóságod Lepantót emlegeti. Jeles fegyvertény, de kérdem, miért nem csatlakozik a császár a spanyol–pápai–lombard szövetséghez? Ha rászáná magát, évekkal megrövidíthetné a török uralmát Magyarországon.

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN (1948) író, forgatókönyvíró, kommunikációs szakértő. Legutóbbi regénye: *Végvidék, 1561–1569* (Hitel Könyvműhely, 2012).

1 1571.

2 Kálvinista, majd evangélikus hittudós és lelkész.

- Excellentissime - mosolygott Batthyány -, ám a válasz egyszerű. Nem kóháztatja szövetségét a protestáns német hercegekkel. Mi is reformaták vagyunk. Őfelsége katolikus, ugyanakkor a vallási türelem híve. Nem haragíthatja magára a választófejedelmeket épp akkor, amikor egymásba horgolnak a hitújítók is. Ezzel újabb frontot nyitna. A török birtokba vett néhány magyar várat, de gondoljon bele, mi veszedelemmel jár a belháború. Ha a kereszténység önmagával csatázik, átfogó hadjáratról szó sem lehet. Vegye észbe, nemcsak mi vagyunk megosztottak, Erdély is.

- Ennek próbál véget vetni Báthory István.

- Csupán az a kérdés, milyen áron. Örömmel támogatnám a fejedelmet, ha nem kötné le a császári hadakat Kassán. Őnagysága érdekében minden befolyásomat latba vetném, de üldözi és megfélemlíti a Habsburg-párti nemeseket. Újra és újra etolódik az összefogás. Ez a tét, ifjurar.

- Tudom, méltóságod nem ellensége Báthorynak.

- Én a török ellensége vagyok.

- Magam is. Nos, ha jól emlékszem, egy meglepetést helyezett kilátásba.

- Nagyságod és Pista fiatalúr hamarosan meglátják. Ilyen emberrel még nem találkoztak.

- Ki ő?

- Mint mondtam, legyen meglepetés.

Alig leplezett kíváncsisággal meredtek rá. Eddig frissítőt, süteményt sem hozatott, noha tudták, vendégeivel kifogástalanul udvarias. A Párizsban, Németalföldön és a lotharingiai Guise herceg környezetében töltött évek számára csiszolták, mint a vízmosta kavicsot, bár keménységéből mit sem veszített. Borotvált, szabályos arca, ápolt bajusza, remekbe szabott öltözéke, finom szattyánbőr csizmája, aranszálakkal átszőtt öve, ékköves gyűrűi és illatszerei egyaránt előkelőségről és kifinomult ízlésről, már-már nőies hiúságról tanúskodtak, de a szeme - ha nem ügyelt rá - ijesztően villogott. Karcsú alakja sem árulta el, hogy másra is alkalmas, mint díszruhában megfestetni magát. Boldi úrban két személység lakozik: az előzékeny udvaroncé és a gőgös katona-oligarchaé. Pár éve három hónapon át Dunán inneni főkapitány volt.³ Azóta diplomáciai jártasságát próbálja kamatoztatni. Udvarhűségét senki sem vonja kétségbe, ezért Miksa szűkebb környezetébe is bejáratos. Sokan óhajtának a dúsgazdag főúrral barátkozni, többek közt felesége, Zrínyi Dorica és a horvát főrendekkel ápolt családi kapcsolatai miatt, csak hogy a németújvári comes megválogatja, kivel hajlandó szóba ereszkedni. Némelyek elviselhetetlenül fölényesnek tartják, mások irigylik, megint mások csodálják a könnyedségét s azt a nagyúri eleganciát, mely távolságtartó, szükség esetén közvetlen és megnyerő.

Nádasdy Ferkó azonban rég Ferencnek vélte magát. Tudta, hogy útja a jeles hadvezérek közé vezet. Batthyánynál származását és birtokait tekintve sem alábbvaló, ráadásul jóval izmosabb, természetesebb s a magyarok közt ifjú kora

ellenére népszerűbb. Bocskai Pistából is István lett. Mint a honfoglaló Boksa nemzetség tagja, afféle törzsi bizalmatlansággal méregette a nyugati vármegyék grófnak vagy bárónak titulált főurait és idegen szokásaikat. Ferkó barátjának elárulta: még a kóbor hajdúkat és a fokossal hadakozó ridegpásztorokat is többre becsüli amazoknál.

A hat nyelven beszélő, világlátott Batthyány tisztában volt az ifjak érzelmeivel. Mulatott rajtuk, de esze ágában se volt elárulni, mennyire fölöttük áll. Gyánította, ha némely nagy családok örököseihez hasonlóan nem züllenek el, és nem válnak önhitté, fényes jövő vár rájuk. Kivált Ferkóban bízott, nemcsak osztályos társaként, hanem könyvbarát Nádasdyként is. E tekintetben apja fia, de széles válla és fekete haja-szemöldöke más. Anyjára, a szelíd Kanizsai Orsolyára sem emlékeztet, inkább Dorottya dédnagynénjére, ki a mohácsi csata után fogadott embereivel bejárta a síkot, és saját kezűleg temette el a holtakat. Tudva-lévő, Lőrinc mester a Kanizsaiak elődje, az Osl nemzetség tagja volt, aki Károly Róberttől vitézségéért kapta jutalmul Kanizsa várát. Ferkó viszi valamire – tűnődött –, persze ezt a gondolatát sem kívánta megosztani a fiúkkal. Hogy a vára-kozást megrövidítse, témát váltott:

– Nevezetes kalandjuk, mármint hogy móresre tanították Emmanuelt és kíséretét... Hogyan végződött?

– Szó nélkül eltakarodtak – válaszolta Feri. – A kölyök birodalmi hercegi címében bízott. Nem mert vélem kiállni. Úgy megijedt, hogy elbőgte magát. Hiába, Schwarzenberg csak egy elkényeztetett taknyos. A gyávaságával bizonyára nem dicsekedett el. A történet aligha jutott el Miksa füléig.

– Ófelsége mindenről tud. Ő küldte haza verekedő cimborájával, Theunis gróffal együtt. A kancellár szerint a császárt boldoggá tette, hogy nem került sor vérontásra. Nagyságod épp csak megsuhintotta Emmanuel ábrázatát.

– Ha ennyire tájékozott, minek kérdi?

– Inkább az érdekel, miért maradt veszteg Bocskai ifjúr? Úgy tudom, őt érte sérelem.

– Pista megölte volna.

– Csak nem?

– De igen – felelte István.

Batthyány az apródot lopva végigmérte. Megemberesedett, hangja megvas-tagodott, sötét borostát eresztett, pillantása elmélyült és töprengővé vált. Nem ugyanaz, akit az ablakból lekiáltva pár éve még Pistázott.

– Képes lett volna Emmanuelt ledöfni?

– Ahogy mondtam.

– Ófelsége ellenzi a viaskodást.

– Becsületes párviadalt a császár se tilthatja meg.

– No de egy herceg fiával...

– Honfoglalók ivadéka vagyok. Ama csehnél nem ifjabb a famíliám. Bizony-nyal régebbi.

– Kitiltották volna az udvarból.

Pista csaknem elnevette magát. Nem akarta Boldi urat megbántani, de visszazakozni és fölöslegesen udvariaskodni sem. Emmanuel kötött belé, nem fordítva. Az összetűzés azóta eszébe sem jutott. Más dolgok foglalkoztatták, elsősorban a saját helyzete, mely nem romlott, de nem is erősödött. A császárvárost unta, Listhy püspök kíséretését utálta, és folyvást azon töprengett, hogy lehetne Bécsből megszabadulni. Nem volt oka, hogy bosszúságát Batthyány előtt rejtegesse:

- Kinőttem a szolgasorból. Keressenek maguknak más cselédet. Apám rég elhagyta Miksát. Nem tudom, miért vagyok itt.

- Atyjaura küldetésben jár, de erről nem mondhatok többet. Ám egy jó hírrel hadd szolgáljak. Őfelsége úgy döntött, befogadja az udvari nemesifjak közé, vagyis személyes testőrségébe. Lássá be, nagy megtiszteltetés.

- Nofene - mosolygott Pista. - Így már más.

- Gondoltam.

- Jobb fegyvert viselni, mint ténát-tollat cipelni. Úgy-ahogy megtanultam németül és deákul.⁴ Elég nékem ennyi. Nem kenyerem a papiros.

Batthyány halványan mosolygott, miközben sokfelé terjedő figyelmét nem kerülte el a macskakőről felhangzó szapora csattogás. Bízott benne, hogy a találkozó eredményes lesz, s hátha közelebb viszi céljához, Ferkó, Pista és az érkező vendég barátságához. Különböznek ugyan, ennek ellenére jól kiegészítenék egymást. Ez viszi előre a dolgokat, nem az urak közé fészkelte gyanakvás, az irigység s a másik utálata, mely szüleiket és nagyszüleiket Mohács óta, vagyis közel fél évszázada fordítja egymás ellen.

- Olyasvalakivel találkozhatnak, aki tollal harcol. Már itt is van.

Kopogás nélkül nyílt az ajtó, belépett egy nyurga siheder arannyal kihányt galambszürke mentében, bíborszín ezüstgombos dolmányban, törrel és díszes hüvelyű szablyával az oldalán. Biccentett és sebesen körbepillantott. Legalább olyan jólöltözöttnek tűnt, mint Batthyány, csak épp tízegynéhány évvel fiatalabbnak, vérmesebbnek és, mi tagadás, jóval dölyfösebbnek látszott. Szép arcú, vállig érő csigás hajú, szikrázó bogárszemű legény; mintha oka volna a világra s a jelenlevőkre haragudni, de Boldi urat a kurta-furcsa belépő nem lepte meg.

- Hadd mutassam be nagyságtoknak gyarmati és kékkői Balassa Bálintot.

- Balassi! - vágta rá. - Így nevezem magam.

- Az urak Nádasdy Ferenc és Bocskai István. Foglaljon helyet, báró!

Az alig húszéves ifjú úgy ült le, mint aki otthon van. Nem várta meg, míg a másik kettő kezét nyújt, ahogy egy ismeretség elején szokás. Ferkó és Pista érezték, ilyen emberrel még nem találkoztak. Úgy bámultak rá, mint egy különös lényre, de a magabiztos Balassit csöppet sem zavarta. A házigazdához fordult, s mintha egy megkezdett csevegést folytatnának, fesztelenül közölte:

- Meghoztam az ígért könyvecskét. Csekély fáradságom, sok munkám van benne. Ám ez csak a kezdete az én poétikámnak. Fordítás, de az eredetnél sokkal szebb.

4 Latinul.

Mentéje alá nyúlt, kihalászott egy apró nyolcadrét formájú kötetet, és Batthyány kezébe nyomta. A főúr alig tudta megállni, hogy bele ne lapozzon, ehelyett az ifjak kedvéért pár magyarázó mondatot fűzött hozzá:

– Michael Bock evangélikus lelkész munkája, magyar átültetésben: *Beteg lelkeknek való füves kertecske*.⁵ Bálint úr szülei vigaszául szánta. Gondolom, a fordításban segédkezett a tutorod.

– Bornemisza amilyen tudálékos, belekontárkodott volna, de nem engedtem. Nyelve görcsös és akadozó, a szöveghez illő szava kevés. Tinódi unalomig ismétlődő rímeire és fakó képeire hajaz.

– Holtakról vagy jót, vagy semmit – mosolygott Batthyány.

– Isten nyugosztalja a jóembert, de nem róla van szó, hanem a gyöngécske műveiről.

– Tinódi Sebestyént a végváriak haló poraiban is nagyra tartják – vetette közbe Ferkó.

Balassi pökhendien végigmérte:

– Ne ugasson olyasmibe, amihez nem ért!

Nádasdy elsápadt, Bocskai összevonta sűrű szemöldökét, de Batthyány pár mondattal megelőzte a kitörni készülő haragot:

– Esedezve kérem, ne horgoljanak egymásba! Nádasdy úr képzett személy. Jártas a fegyverforgatásban. A költészetért mind odavagyunk, nemdebár?

Feri bólintott, Pista kényszeredetten biccentett, Balassi lehiggadt. Nem azért jött, hogy a többiekbe akaszkodjon. Bosszúságát csak a rend kedvéért engedte szabadjára, amúgy a két fiú tetszett neki. Nádasdy apját csupán hallomásból ismerte, de nagyon is tisztelte, jóllehet a nádorispán a Balassákkal nem kötött barátságot; a viszony inkább ellenségesnek volt nevezhető. Batthyány sietősen folytatta:

– Istvánffy Miklós⁶ tavaly óta emlegeti, hogy atyád, János úr kegyelmet nyert. Először is hadd gratuláljak kinevezéséhez főajtónállóvá, és ahhoz, hogy pohárnok lettél. Másodsor, bámulatba ejtett a kanásztáncod Győrött, Rudolf trónörökös koronázásakor.

– Potomság. Ebből értett a sok tudatlan, ám a líra idegen nékik.

– Mi becsüljük a talentumodat. Fölteszem, az urak is így gondolják.

Ferkó és Pista szaporán bólogatott. Ráébredtek: a hiú legény nem rossz ember, csupán túlságosan dicsvágyó. Szomjazza az elismerést, mint a lantosok és a poéták. Van, aki a kardjára vagy a lovára büszke, mások a famíliájukra, megint mások címeikre és birtokaikra, de ez a Bálint többre tartja a könyvecskéjét, mint hírhedett családját. Tüzes pillantása kihűlt, szinte mélabússá vált, és úgy nézett szét, mint aki nem tudja, mi keresnivalója van itt. Batthyány újra témát váltott:

– Hogy érezted magad Krakkóban?

A vendég fölélenkült, pillantásába beköltözött az imént látott csillogás. Kedélye percről percre változott, mint az égbolt tavasszal: hol borongóssá vált, hol

5 Würzgärtlin für die kranken Seelen, 1562.

6 Történetíró, 1538-1615.

előntötte a fény. Boldogan fürdőzött az ifjak figyelmében. Látszott, imád a középpontban lenni. Ferkó és kevésbé olvasott barátja úgy vélték, most dől el, mit hordoz Balassi a tarsolyában.

- Krakkó - kezdte - csupa szín és ragyogás. Istennek hála oda menekültünk, s nem valamelyik határszéli kastélyunkba. Zsigmond Ágost udvara mostanság Európa közepe. A király odagyűjtötte Burgundia, Itália és a birodalom legkiválóbb művészeit. Tudjátok (már tegezte Ferkót és Pistát), apám szökése után Divénybe húzódtunk.⁷ Gyűlöltem azt a huzatos várat, bár a környéke gyönyörű. Megjártam Norinbergát,⁸ de Krakkó elevenebb. Virágozik a literatura, szaporán perceg a toll, zeng a muzsika, pörög a tánc, a kisasszonyok gyönyörűek. A lengyel és litván nemesifjak ördögien bátrak. Festők, kőfaragók, építészek, asztrológusok, mindegyikből a legjava ékesíti a Wawelt. Ha rajtam áll, egy ideig ott maradtam volna.

- Főképp a kisasszonyok miatt - mosolygott Batthyány.

- Marasztaltak. No de vannak szép hölgyek itt is. Elég, ha megmutatom magam.

- Kivált, ha verseiddel udvarolsz.

- Odébb van az! - pödörgette a bajuszát. - Hát már sose iszunk, Boldi? Bort ide!

A házigazda rendelkezett, megjött a száraz gumpoldkircheni,⁹ üvegpalackban, ezüsttálcán, négy velencei kristálypohárral. A vendégek ismerték Batthyány fura hóbortját: a császárhoz hasonlóan metszett edényekből szeret kóstolgatni. Az ónkupát avítnak tartja, azonfelül csalóknak, mert egyhuzamra kell kiinni, míg a pohár hagyja, hogy kortyolják. A kristály koccintáskor szépen cseng, hangulatos kísérőjeként az ivásnak.

Összemosolyogtak, és úgy iszogattak, mint régi jó ismerősök. Balassinak kedve támadt a tréfálkozáshoz:

- Őfelsége pohárnokká nevezett ki, nem kupahordozónak.

- Az sem alábbvaló - felelte Batthyány. - Kupa egy régi magyar vezér.

- Nógrád várura volt. A legenda szerint egy Botond nevű vitéz vette el a lányát.

- Mit nem tudsz, Bálint?

Balassi arca ismét elfelhősödött:

- Van némi tehetségem, de a műveltség épp csak megcsapott. Tágas a világ. Jó, ha egy szeletét ösmerem. Ha a földabroszra pillantok, Krakkó, Bécs, Norinberga csupán egy pötty.

Ferkót elfogta a kíváncsiság:

- Mi hiányzik?

Balassi eddig se volt hallgatag, de hirtelen ömleni kezdett belőle a szó:

- Híján vagyok a szerelemnek és a vitézi tapasztalatnak. E kettő érdek. Az asszonyok, a végvári élet, a vásárütés, a portyák... Megénekelném. De hiába a példa és a könyv, szóbeszédből és papirosokból ihlet nem fakad. Katonák közt

7 Balassa Jánost és Dobó Istvánt 1569-ben felségárulásért lefogták, majd megszöktek.

8 Nürnberg.

9 Nevezetes Bécs-környéki borvidék.

kell élni, s osztozni jó- és balsorsukban egyaránt. A mezők illata, a lovak párája, a kopjások csatakiáltása, kikeletkor a madárpittyegés, a szablyák csattogása válnon tárgyává az én verseimnek. A szép nők is erre buzdítanak. Szeretnék méltóvá válni a testi szerelemre.

Batthyány rávágta:

– Úgy tudom, átélted már.

– Szajhákkal. A fizetett öröm bánatba fordul. Lealjasít. Nem méltó hozzám.

A fiúk mélyen elgondolkodtak. Bálint úr vallomása egyszerre volt felkavaró és meglepő. Sose volt dolguk asszonnyal, egyelőre nem is óhajtották. Tartózkodóak és szemérmesek lévén alig hozták szóba, de Balassi ebben is más, nemhiába tollforgató. Megkönnyebbültek, hogy vágya alanyát nem óhajtja részletezni, mert úgy vélték, férfiember kerülje a nőkről társalgást, máskülönben – ahogy a lelkes idegen mondja – lealjasul. Batthyány a kényszeredett hallgatásra ügyet sem vetett. Megszokta Bálint nyíltságát és gyakori kedélyváltozását, ezért ritka kincsére, zsebórájára¹⁰ pillantott, melynek áráért öt falut vásárolhatott volna. A finom mívű szerkezet miatt szűkebb környezetében is irigyelték, mert csak a leggazdagabbak engedhették meg maguknak, s ékszerként is pompásnak látszott. A könnyed mozdulat, ahogy elővette, a födelét felpattintotta, majd hanyagul visszacsúsztatta a mente alá, éppolyan előkelőnek tűnt, ahogy aranyozott ezüst villájára szúrta az aszalt gyümölcsöt, a süteményt és a fűszeres húsokat. Támadtak ellenségei emiatt jócskán. Végül szívélyes mosollyal közölte:

– Az urak ismeretsége örömömre szolgál, azonban sajnálatos módon az udvarba kell sietnem. Listhy kancellár hívatott. Kilátásba helyezte, hogy találkozhatok őfelségével is. Nem mennék, de a császárt nem mindennap láthatom. Helyezzék magukat kényelembe, igyanak, társalogjanak. Hamarost összejövünk. Ég áldja nagyságtokat.

Távozni készült, de Balassi elkapta a dolmányát.

– Ha itt hagysz, mi is odébbállunk. Keresünk egy kocsmát. Föltéve, hogy Nádasdy és Bocskai velem tart.

– Mehetünk – felelte röviden Ferkó.

Ledübörögtek a lépcsőn, Batthyány magához intette nyeregben várakozó kíséretét, lóra szállt és elügetett. Míg az ifjak hátasait az istállószolga fölszer-számozta, Feri Balassihoz fordult:

– Van ösmerős helyed, Bálint?

Az ifjú feledve, hogy a tegezést ő kezdte, bosszúsan válaszolt:

– *Bálint?* Jó, hogy nem kend!

Nádasdy és Bocskai elhűlve pillantottak rá, végül Balassi hanyagul legyintett:

– Üsse kő. Egyívásúak vagyunk. Hagyjuk a ceremóniát. Majd elújságoljátok, hogy tegeztek. Boldi sose mulasztja el, hogy utaljon rá. A vásártér mellett van egy kocsmá. Oda járnak a tőzsérek, a hajtók és más efféle népség. Ott magyar szó járja.

10 A XVI. század eleje óta „nürnbergi tojásnak” nevezték Peter Henlein óraműves nyomán.

A fiúk az újabb szeszélyt szótlán tudomásul véve lóra ültek, Ferkó saját embezeit egy intéssel elbocsájtotta, nehogy ezzel is megbántsa az egyedül érkező Balassit, s az utcán helyből vágta ugratva eldübörögtek. A járókelők kénytelenek voltak félreugrani, különben a szájtátiakat elgázolták volna.

BATTHYÁNY A BURG KÜLSŐ-BELSŐ UDVARÁN a szokásos tolongás miatt alig tudott keresztülvágni. Az őrség jól ismerte, ezért sehol sem kellett várakoznia. Kísérete is megtette a magáét; a tömeg félrehúzódott, az alabárdosok fegyverrel tisztelegtek, a sorfal megnyílt és hajlongva utat adott. A főúr a császár előszobájában, a tükörteremnek nevezett tágas helyiségben igyekezett az ajtó közelébe állni, hogy lásson – és lássák. Bízott benne, hogy Miksa nemsoká hívhatja. A várakozók közt egyetlen magyarként feltűnő jelenség volt annak ellenére, hogy tömör ezüstcsatos cipőbe, díszpáncélba, fűzőld, égszínké és bíbor selyemköpenybe, brüsszeli csipkébe, hímzett ujjasba öltöztek a többiek is. A felékszerezett hölgyek-urak csoportjai tarka pillangókként csapongtak, rejtett pillantásokkal méregették, összesúgtak, és próbálták kitalálni, mi ügyben jár, csakhogy Batthyány rég megtanulta, hogyan kell közömbös arcot vágni, és kerülni a kíváncsi tekinteteket.

Fertályórát sem ácsorgott, az ajtóban feltűnt a császár személyes szolgálatára rendelt Savelli gróf, elé állt, és halkán közölte:

– Őfelsége várja. Kérem, csatlakozzék az urakhoz.

Boldi úr belépett, süvegét lekapva mélyen meghajolt, majd az etikett szerint még kétszer, a szoba közepén megtorpan, és várta, hogy szólítsák. Miksa gondterhelten fölpillantott. A helyiségben Listhy kancellár mellett két magyar ruhás ismeretlen állt, az érkezőt futólag végigmérték és elfordultak. A császár jelenlétében nem illett másra nézni, de még köszönni sem.

– Jöjjön közelebb – parancsolta Miksa.

Sápadt arcát az évek megviselték, szakálla őszbe csavarodott, táskás szemei fénytelen pislogtak. Vedlett vén varjúként gubbasztott az asztalnál. Haldoklónak tűnt, ki várja az utolsó kenetet, Batthyány persze tudta, hogy a szelleme mit se gyöngült. A látszat ellenére nagyon is kézben tartja sokfelől veszélyeztetett birodalmát. A főúr sokra becsülte Miksa igyekezetét, mellyel próbálja összekovácsolni az impériumot, meghaladni a vallási különbségeket és az országoként eltérő célokat. Mást akarnak az észak-itáliai városok, mást a német, az ausztriai, a cseh-morva és a magyar rendek, megint mást a Szentszék és a spanyol Habsburgok, nem szólva a törökről. Nem lennék a helyében – gondolta –, míg lehajtott fejjel várakozott.

A császár szórakozottan pillantott rá.

– Listhy – utasította a püspököt –, mutassa be a jelenlevőket Batthyálynak. Kíváncsiak vagyunk az ő véleményére is, elvégre mind magyarok.

– Ahogy óhajtja, felség. Báthory követeiről van szó. Kendy Sándor és a deákja, Tamás. A gyulafejérvári udvar megbízottai.

– Ne nevezze udvarnak Gyulafejérvárt. Csupán a vajda székvárosa. A mi jelöltünk Bekes.

- Ennek fényében különös, hogy a „fejedelem” felséged családjába óhajt nő-sülni.

- Nevezzük pimasz tolakodásnak. Maga mit gondol, Batthyány?

A megszólított nem szívesen foglalt állást, mert bárhogy felel, a jelenlevők valamelyikét magára haragítja, ezzel csökkenti a mozgásterét és azon magyar urakét, akik érdekeltek a Habsburg-uralomban. Birtokok a Dunán innen és túl, rokonság, dús örökség, kiszemelt házasság mind amellettszólnak, hogy a viszony ne mérgesedjen el. Ha e kényes kérdéssel csínján bánnak, mozgásba jöhet a török háború. Ám a válasz a diplomata Batthyánynak nem okozott nehézséget.

- Érdeklődése fölöttébb megtisztelő, felség. Abból indulnék ki, hogy Báthory birtokon belül van. A másikat alig néhányan támogatják. Úgy tudom, Bekes tárgyal a Portával is.

- A mi értesüléseink szerint hiábavalóan. A Díván nem bíz benne.

- Bátorkodom megjegyezni, ha így is van, meglehetősen ingatag személy.

Miksa bagolypillantással a kancellárra meredt:

- Fejtse ki elgondolásunkat!

- Ahogy óhajtja, felség. Nemrég tárgyaltam Bekes küldöttével, egy Földváry nevű deákkal. A jóember szerint ura eltökélt szándéka Erdély és a királyi Magyarország egyesítése. Soha vissza nem térő alkalom. Csupán annyit kér, hogy saját földjén sereget toborozhasson, s hogy hívei adományát erősítsük meg. Kendy Jánosról, a székelyek közt tisztelt Andrassy Péterről, Pekry Gáborról és másokról van szó, továbbá arról, hogy Fogaras maradjon Bekesé. Úgy véljük, nem táncolhat vissza. Uradalmáért hajlandó mindenre. Az a birtok valóságos kiskirályság, de nekünk semmiség. Egyszóval a szokásos eljárás: az ellenpártot pénzzel, várakkal, címekkel állítjuk a mi oldalunkra. Jól bevált Birodalom-szer-te. Miért lenne kivétel Erdély?

A jól értesült Batthyánynak esze ágában se volt akárcsak célozni rá, hogy a Kendy-féle adományért Listhy háromszáz aranyat kapott.¹¹ Csekély összeggel lekenyerezett polgárfi – gondolta.

- Kérdés, a valódi hűség megvásárolható-e.

- A tét országrészeink felszabadítása. Ha az erők szétforgácsolódnak, öfelsége sem képes összeragasztani. Fogy az idő, nagyuram. Kendy Sándor és Tamas kancellista Báthory követi, ám előttük se titkoljuk szándékainkat. A vajda ne a keresztény Nyugattal, hanem a pogány Kelettel háborúzzon. Ha a szétszakítotttságot Bekes orvosolja, ő a mi szolgánk, ha Báthory, elismerését fontolóra vesszük. Öfelsége a Magyar Királyság egységét óhajtja. Fölteszem, méltóságod sem akar mást.

- A mi urunk, Báthory sem – vetette közbe Kendy. – Eminenciád innen, Bécsből másképp látja, mi azonban túl közel vagyunk a törökhöz. Hódolattal kérem öfelségét, hadd fejtsem ki álláspontomat.

- Fogja rövidre.

11 1573-ban.

- Fejedelmünk nem kétli felséged mindenekre kiterjedő hatalmát. Bekes a maga nótáját fújja. Tilinkója hamis. Az erdélyi rendek közt nincs tekintélye, a török békebontóként utálja. Annyi kalamitást¹² okozott, amennyivel Bölcs Salamon is nehezen birkózna meg. Kérem felséged, ne adjon hitelt annak a fickónak. Báthory kénytelen tárgyalni a pogánnyal, hisz a kertek alatt jár. Végül hadd intézzek egy kérdést felségedhez.

- Listhy megválaszolja.

- Ha a török ránk támad, számíthatunk Rueber főkapitány segítségére? Megindulnak a Dunán inneni hadak? Tehermentesítik-e Transzszilvániát? Az aradi és a temesvári bégek ugrásra készen várakoznak. Ugyanígy a moldvai és a havasalföldi oláhok. Számolnunk kell a dobrudzsai tatárokkal is. Ölnek, gyűjtogatnak. Ha Erdélyből ki is takarodnak, felperzselt földet hagynak maguk után. Felséged végül egy romhalmazt venne birtokba, mely száz év alatt se tér magához. Ez a tét, nem Bekes uralma.

A kancellár felelni készült, de Miksa leintette.

- Elég. A tárgyalást a püspökkel később folytassák. Elmehetnek.

Forrong a világ, kivált Transzszilvánia - gondolta Batthyány -, miközben mélyen meghajolt és a többiekkel együtt hátrálva elhagyta a helyiséget. Nem csoda, ha az elhangzott kérdés felbosszantotta Miksát, mert a válaszhoz el kéne ismernie: Rueber ereje csekély, hadvezéri képességei nem érnek fel Schwendi Lázáréval, azonfelül a drinápolyi béke arra kötelezi, hogy serege nyugton maradjon. A késve vagy alig folyósított birodalmi megajánlás az átfogó hadjárathoz nem elég. Mindezzel Báthory nagyon is tisztában van. Bekes ide vagy oda, Erdély elszakadása pusztán idő kérdése. Fertályórát sem érdemes fecsérelni rá. A török háború a királyi Magyarországon dől el, bármi sajnálatos, ha a fejedelem hadai távol maradnak.

AZ IFJAK A MARHAVÁSÁRTÉR SARKÁN az ivó előtt egy rúdhoz kötötték a lovaikat, odaintettek egy szolgát, ügyeljen rájuk, és besorjáztak a füstös helyiségbe. A hangzavar nyomban elcsitult, a hajcsárok gyanakvóan meredtek Balassira, fölismerték és vigyorogva köszöntötték. A másik kettőt korántsem fogadták szívélyesen.

- Kik ezek? - vetette oda egy zsiros varkocsba font hajú tőzsér. Vezérnek látszott, úgy is viselte magát. Sárga csizmája, piszkosfehér gatyája, vászoninge, ólomgombokkal sűrűn kihányt lajbija, posztósüvege, csatos övébe dugott kései jómódról tanúskodtak, míg a többiek hajadonfőtt, bocskorban, kisbaltát, rézfo-kost szorongatva tiprődtek a pultnál.

- Csak ti vagytok? - kérdezte Balassi.

- Nem mernek közibénk gyönni a pógárok. Kiket hozott ide, jóuram? Híttuk őket? Kelmed hagyán, de amazok mit keresnek itt?

- Ne mérgeledj, Tamás. Jó barátok. Az egyik Nádasdy Ferkó, a másik...

12 Zúrzavar.

- A meghótt nádorespány fija?

- Személyesen. Mellette Bocskai Pista udvari apród.

- Jól kicsípték magukat. Na, ahogy érkeztek, mennyenek. Kelmed maradhat. Oszt' rendelünk muzsikát.

- Kitől?

- Ettül a vénembertül. Szípen jáccik a furulyán.

A tagbaszakadt vállas tőzsér kihúzta magát, és úgy meredt Nádasdyra és Bocskaira, mintha régi haragosai lennének. A két fiatalt a többiek is ellenségesen bámulták. Nem kerülte el a figyelmüket, hogy Ferkó a kardjára csúsztatja a kezét, bár Pista meg se mozdult. Szinte vágni lehetett a levegőt. A csapos kezdte elrakodni az üres kupákat, az ónkannát és faládikót, melybe a pásztorok a kopott ezüstpénzt hajigálták. Tudta, ha így megy, hamarosan vér folyik, nem először, amióta a magyarok ivója az ő bormérése lett. Jó vendégek, szó se róla, de míg iszogatnak, mások nem mernek bejönni. A helyiségtől a városi őrség is távol tartja magát. Van a dolognak jó oldala is: legalább nem pusztítják a bort ingyen. A verekedés azzal kezdődik, hogy leverik az olajlámpást, félretaszítják a kármentőt és fölérgetnek a padokat, vagyis helyet csinálnak a dulakodáshoz. A pincéből nemegyszer vittek el holtakat és sebesülteket saroglyán, míg a járókélők félrenéztek, nehogy ők is pórul járjanak. A csordások féktelen népség, csak hogy nélkülük nem lenne ilyen olcsó a hizlalt ökör. Nincs akkora gulya, amekkorát ne lehetne lábon eladni, ahogy behajítják a vásártérre. Ha az alku megkötetik, jönnek és isznak. Maguk közt szótlan, csöndes társaság, de isten ments idegennek a kocsmába lépni. Ezt Balassi is tudhatta volna. Nagy merészség az urakat idecipelni, kivált ama Nádasdy nevű ifjoncot. Már is szikrázó szemmel méregeti a hajcsárokat, és fontolgatja, melyiket döfje le először.

- Na, eltakarodnak végre? - morogta a tőzsér. Dühítette, hogy a szűk helyiségben nem eresztheti ki a karikását. Azzal hamar véget vetne a küzdelemnek. Ahogy ráfonódik a kölyök nyakára, mozdulni se képes, míg fokossal lecsapják.

Ami történt, arra egyikük se számított.

Ferkó egy hussanással kirántotta a kardját, elé ugrott, és a torkának szegezte.

- Még egy szó és véged - közölte higgadtan. - Aztán sorra levagdaltuk az embereidet. Nem vizitek haza a gulya árát.

Tamás gazda moccani se mert, s a többiek is meredten álltak. Azt hitték, az ifjurak megijednek, és elfutnak, mint az űzött nyúl. Inkább rémisztgetni akartak, mintsem komoly kárt tenni bennük, de a vezérre meredő penge nem tréfadolog. Közben Bocskai sebes mozdulattal kikapta a fokost egy hajcsár kezéből, és megsuhintotta.

- Emberek! - kiáltotta Balassi. - Ne ontsuk egymás véré! Magyarok vagyunk! Uraság a szabad pásztor élete is. Nincs köztetek jobbagy, de ha elpusztultok, kölykeitek, asszonyaitok azzá lesznek.

- Akkor hát mi légyen? - kérdezte Tamás. Immár lehiggadva méregette Balassit és a másik kettőt. Csöppet se látszott nyugtalannak, inkább óvatosnak, másképp nem lehetett volna a félvad csordások vezére. Az ifjak lélekjelenlétét

nagyra tartotta, bár nem igazán lepte meg, hisz ezeket gyerekkoruk óta harcra tanítják. Hárman tíz ellen... Ők csupán ütni-vágni tudnak, de jóval többen vannak amazoknál. Ekkora vakmerőséget és elszántságot főképp a hajdúknál tapasztalt, csakhogy a szabadlegényeknek nincs vesztenivalójuk, ám az uraknak annál több.

Balassi leengedte a kardját. – Először is igyunk – rendelkezett.

A csapos előszedte féltett kincsét, három önkupát, csurig töltötte és a fiúk kezébe nyomta. A harag elszállt, mint egy sóhaj, a hajcsárok közelebb léptek, s a borukat ők is megemelték. Ettől kezdve szó se lehetett verekedésről, kivált nem gyilkolásról, elvégre akivel az ember iszik, az már-már cimbora. A vezért és társait Ferkó és Pista ugyancsak elismerően méregették. Becsülendő, hogy nem alázaszkodnak, és nem rettennek meg csak azért, mert urakkal van dolguk. Nem tisztelnek senkit és semmit. Hányatott életük temérdek kockázattal jár. Sokat mesélhetnének róluk a vámosok, ha a találkozást túlélnék. A gulya útatlan utakon, mocsarakon, szűnyogos ártereken, rejtett csapásokon hömpölyög. Fél századnál kevesebb fegyveres nem mer rajtuk ütni, bár a harc így is kétesélyes. Az elkobzott marháért és a megölt pásztorokért társaik előbb-utóbb rettetes bosszút állnak, ezért a harmincadosok inkább hagyják magukat megvesztegetni, semhogy felgyútsák a házaikat, lesből lenyilazzák vagy agyonvágják őket. A kunsági és debreceni tőzséreknek a törvény emberei közt fizetett besúgóik vannak. A vonuló csorda láttán szemet hunynak a főurak is, elvégre részesedés üti a markukat pénzben vagy természetben. Annak idején maga Tamás nádor is beletörődött, hogy a taksának nem képes érvényt szerezni.

Urak és hajcsárok asztalhoz telepedtek, és csöndben méregették egymást. Az emberek nyelvét egyelőre a bor sem oldotta meg, de Balassi nem zavartatta magát:

– Hogy ment?

– Bajosan. Összetanáloztunk a törökkel. Húszan vótunk, tízen maradtunk. Oda a gulya fele. Szétszakítottuk. Csak tudnám, mit mondok Debrecenben.

– Az igazat. Ki támadott?

– Szpáhik. Ha delik¹³ lettek vóna, mindet agyoncsapjuk. Így is elkergettük őket. Hát a hóttak kölykeinek ki ád enni? Azok szegínyek megdöglenek, vagy beállnak hajdúnak.

– Öldöklés, nyomorúság... – morogta Ferkó.

– Ahogy mongya.

Balassi és Bocskai lecsapták a kupát, és borúsán hallgattak, de Nádasdy kihúzta magát, és elfúló hangon hörögte:

– Az életem teszem rá, hogy irtom a törököt! Ne légyen nyugovásom, míg ki nem takarodnak! Te meg – fordult a tőzsérhez – költözz Sárvárra, énhozzám!

– Szípen köszönöm, de maradok a legínyekkel. A szógálat nem nékem való. Netán magam is a hajdúkho' megyek. Jobb rabolni, mint a máséra ügyleni.

13 Balkáni martalócok török zsoldban.

- Az ilyen beszéddel vigyázz! - dühödött fel Balassi. - Kötelet akarsz?

- Kerülgetem... Meglehet, elszegődök egy várba. Víni nem tudok, de fokossal ütni-vágni igen. Társaim haláláér' tízannyi pogányt küldök a másvilágra.

A három fiatal csaknem elnevette magát. Tudták, az ígéretet komolyan kell venni, de az állig fölfegyverzett törökkel szemben tréfásan hangzott. Egyformán gondolkodtak, ha születés, rang, vagyon el is választotta őket. Iszogattak, ki-ki a maga tapasztalataiba mélyedt, és várta, hogy a beszélgetést a többiek folytassák. Még Balassi is jobbnak látta, ha nem kezdeményez. Meglehet, Tamás gazda a rajtaütéskor testvérét, fiát, hozzátartozóját veszítette el, mert a hajtók egy család, legalábbis rokonok. Az ivóban vágni lehetett a csöndet, a csapos a pult mögött riadtan meghúzta magát. Jobb híján a bormérőt tisztogatta, és várta, hogy a társaság eltakarodjon. A szükséges pár magyar szót megtanulta, de így is alig értették. A hajtók ezüstje jó fizetség, de veszedelmes. A gyakran összetört berendezés is pótlásra szorul, egyszóval pokolba vélük.

- Hé te! - förmedt rá Balassi. - Gyeride!

A jóember hajlongva elé állt.

- Sunnyogsz, mint akinek takargatnivalója van. Bűdös néked a mi pénzünk?

- Nem erteni...

- Ne báncsa, jóuram - legyintett Tamás. - Néki is megvan a maga baja.

- A mi zsírunkon hízik.

- Rajtunk ugyan nem ereszt tokát. Az őrség leveszi a sápot. A környékbeli vincellérek bora vizes. Az egész város abbul él, hogy az idegent becsapja. No de minket se köll féltetni. Nímettül is, zsidótul is megkérjük a gulya árát.

- Ezúttal a feléért.

- Annyival drágábban adtuk.

Az emberek, ha szűken is, végre elmosolyodtak. A keszeg kocsmáros az urakra való tekintettel nem mert a savanyú lőréből mérni, inkább jó rajnait hozott egy csobolyóval, majd biztos, ami biztos, visszabújt a pult mögé. Magyaroknál, szerbeknél, horvátoknál sose lehet tudni, mikor ugranak egymásnak, bár szó, ami szó, a bajorok is heves vérűek. Boros fővel a különféle nációkból összeverődött zsoldos csürhe is öli egymást.

- Más é', mint az eddigi vinkó - közölte a tőzsér. - Nem éhültek meg nacs-cságtok?

- Mitek van? - kérdezte Balassi.

- Füstölt sonka, szalonna. A cipónk megereszkedett, de búzából sült. Pusztícsuk el!

A hajtók előszedtek egy öblös posztószél átalvetőt, kitették a húsokat, és körbekínálták. Balassi és Nádasdy törrel, Bocskai vadász késsel, a többiek ökörszarvból remekelt nyelű bicskával metélték, egyformán, hogy mindenkinek jusson. Ferkó és Pista hajtókkal még sosem evett, de Bálint jóízűen falatozott, mintha világéletében velük szalonnázott volna. Az eszes nádorfi ráébredt, hogy a poéta gőgje csinált; csak a saját köreiben mutatja, lefelé nem. Meglepő ahhoz képest, hogy a hírhedt oligarcha Balassáktól származik, s hogy mennyi földet

bejárt. Tán a literatúra formálta ilyenné – tűnődött –, s a forró érzelem, mellyel a katonák s a szép nők iránt viseltetik. Míg a gondolatait örölte, a gazda levágott egy jó darab sonkát és a kocsmáros felé hajtotta, amaz röptében elkapta, morgott egy danke schön meine herrent,¹⁴ s máris két pofára falta. Az ivóban békességes hangulat uralkodott, a fogak hersegve rágtak, csurrant a bor, gurgulázva nyeldekelték, majd böffenve-szusszanva ettek tovább. Végül a hajtók jóllakottan ejtöztek, Balassiék sóhajtva az asztalra könyököltek, a csapos elébük tett egy újabb kannát. – Geschen¹⁵ – nyekegte vigyorogva.

A vaskos boltívek alatt kezdtek meghosszabbodni az árnyékok. A Stefanskirche harangjai rég elütötték a delet, az utcákon elhalkult a lárma, a polgárok hazaballagtak ebédelni. Az ivóba olykor bekukkantott egy szomjas járókelő, de a vendégek láttán ahogy jött, el is nyargalt. Még a szajhák se mertek a magyarok közelébe menni, mert a fizetségüket ugyan megkapnák, de egypár pofon, farba rúgás nélkül nem úsznák meg. A kényesebbjét zavarja avas zsírszaguk, tüskés borostájuk s az ábrázatokra kiülő vigyor, mely semmi jót nem ígér. A bécsiek, urak, polgárok egyaránt úgy vélik, emez ázsiai eredetű fajnak a nemesei és parasztjai nem sokban különböznek, bár egymás közt elismerik: előbbiek vagyona és dölyfös könnyelműsége, utóbbiak terményei és jószágai gazdagítják a várost, azonfelül testükkel tartják vissza a pogányt. Tudnak az országnagyok fényes esküvői meneteiről, lakomáikról és hetekig tartó mulatozásairól, s nem győznek csodálkozni, hogy tehetnek ilyet a török szomszédságában. A józan bürgerek már rég elmenekítették a vagyonukat Felső-Ausztriába, az észak-német fejedelemségekbe, Itáliába és Velencébe, hogy az ottani bankokban fialjon. Ha egy birodalmi generálist a Magyar Királyságba vezényelnek vagy egy osztrák főrendnek Pannóniában adományoznak birtokot, mintha száműzték volna. Csodálták, hogy képesek a magyarok kitartani. A háború távolinak tűnt, bár a flandriai, a Rajna-menti és a lombardiai csaták híre Bécsbe is eljutott. A felégett falvak, a szétlőtt városok, a fosztogatás, a kínzás és az ezerszám végrehajtott kivégzések képei illusztrált röpiratokon terjedtek vásárról vásárra, és hideglelősen borzongatták az emberek lelkét. Némely papok Armageddont¹⁶ prédikáltak, és arra intették a híveket, szálljanak magukba, mert eljő a végítélet. A hajtók, ha nagy ritkán hallottak is róla, megmosolyogták, mert az ő életük minden nap pusztulást hordozott.

Kupája fölött Balassi a tőzsérre meredt:

- Nemsoká hazaindultok. Merre fordítod a lovad fejét?
- Netán Erdélybe.
- Miért oda?

Tamás gazda csöndesen válaszolt:

14 Köszönöm szépen, uraim.

15 Ajándék.

16 Végső csata Isten és a sátán között.

- A pízát adom Debrecenben, oszt' egy ideig nincs munkám. Úgy-ahogy kitartanék, de ezek – mutatott a hajtókra – éhen döglének. Míg összeverődik a csorda, mehetnek a nádasba bujkálni. Jobb, ha beállunk katonának.

- Báthoryhoz?

- Ama hírneves Gyulaffyhoz. Aszongyák, nagy vitéz. Egyik embere, Pribék Miska nevű, bojtár vót, főlegény lett. Még azt is mongyák, László úr nem nézi, ki fia-borja, csak a bátorságot. A' meg nem hibázik.

- A választott fejedelem generálisa... – tűnődött Ferkó. – Őfelsége esküdt ellenségei.

- Nem urunk nekünk a császár.

- Hát Báthory?

- Ünaccsága magyar ember.

- Kegyetlen hírben áll.

- Hát osztán? Számít az? Mink sem irtalmazunk, ha idegenekkel köll csatázni.

- A török nem idegen?

- A pogányról tuggyuk, miféle, de a nímet fösti magát.

Bocskai Pista először szólalt meg:

- Hogy érted a festést?

- Pingálják az orcájukat, a bodros hajukat...

- Paróka az, teee! – mosolygott Balassi.

- Mindegy a'. Plundrás nímetek, csillognak-villognak, mint a hamis píz. Körösztyének mongyák magukat, oszt' gyilkolják a mieinket. Rabolnak, fosztogatnak. Naccságtoknak elárulom – hajolt közelebb bizalmasan –, párat magam is a pokolra küdtem.

Ezen is tűnődtek egy sort.

A három ifjú hallott a zsoldosok kegyetlenkedéseiről, de betudták a fizetlenségnek, a háborúnak és annak, hogy a pogány árnyékában biztonsággal egy lépést se lehet tenni. Csakhogy nem kivétel a Magyar Királyság. Felső Ausztria, a német fejedelemségek és Itália jó része rablóbarók paradicsoma. Ahová a császár keze nem ér el, ott az erőszak érvényesül. Elég ránézni a vaskos őrtornyokkal megerősített városokra és a temérdek sziklavárra. Utóbbiak a nehéz ostromágyúknak nem képesek ellenállni, de arra jók, hogy rettegésben tartsák a környéket. Minderről a hajtók nem tudhatnak, de nem is kíváncsiak rá. Élik a maguk életét, mely szabad ugyan, de fölöttébb kockázatos. No de kié nem az?

- Erdély néktek idegen föld – morogta Nádasdy. – Pusztai embernek hegyes-völgyes világ. A ti lovaitok nem ahhoz szoktak.

- Megszoknak vagy megszöknek – vigyorgott Tamás –, ahogy mink is.

Erre nem volt felelet.

Az ivóra rászakadt a csönd. Ki-ki a maga jövőjén töprengett, mely inogni látszott. Bár Ferkó, Pista és Balassi sem akarta udvari szolgálattal múlatni az időt, a véröntás terveik közt – egyelőre – nem szerepelt. Tudták, pénz kell a háborúhoz, és tapasztalat, melyek megszerzése évekbe telik, azonfelül magas kap-

csolat is szükséges hozzá. Sereget még a protekcióról hírhedt birodalomban se bíznak akárkire, de nem azért, mert a tehetséget szorgalmazzák, épp ellenkezőleg: akiben a hadvezéri talenterő szikrája izzik, gyanús, mert tetézett zsoldért könnyen elárulja a megbízóját. Ezért lett ötödik Károly császár idején az aszszony-katonának csúfolt Brandenburgi Joákim herceg a Buda ostromához szervezett sereg főparancsnoka.¹⁷ Bezzeg a pogány... – mélézött Nádasdy –, mulatózó, lusta, falánk, gyáva senkiháziakat, csak azért, mert magasan születtek, közel sem enged a hadakhoz. Náluk évről évre, hónapról hónapra bizonyítani kell, máskülönben a vezért megfojtják vagy lenyakazzák.

Tamás valahogy rájött, mi jár a fiatalúr fejében.

– Hogy vélekedik naccságod a törökről?

– Eszeveszetten bátrak. Ezért jutottak idáig. Az iszlám egyesíti őket. Továbbá – pillantott a kupákra – muszlimnak a bor tilalmas, míg nekünk magyaroknak többet árt a torok, mint a török.

– Már akinek – morogta a hajcsár. – Néhanap dógom akadt velük. Van köztük ilyen és olyan. A fejevári béget¹⁸ vitéznek és nagylelkűnek mongyák. Eccer tülem is vett barmot. Alkut kötöttünk, oszt’ a végin megkínált.

– Borral?

– A dervisek fűvével. Bengnek vagy bersnek¹⁹ híják. Szíják, rágják, oszt’ megbolondítja őket. Akkor inkább a bor, jóuram.

– Nékik is megvan a gyöngeségük – vágta rá Balassi. – Az enyém a szépaszszonyok. Hát néked?

– A marha – mosolygott Tamás. – A fehérnép kerül engem. Aszongyák, büdös vagyok.

– Nem a jó illatodért kapod a fizetséget.

A hajtók elnevelték magukat. Illat... Ugyan már! A zsírban avatott gatya, az ing és a kalap jó, mert nem ázik át, de rájuk avasodik, befogja a füst és a trágyaszag, végül embert és barmot meg sem lehet különböztetni. A jószág így szokta meg. Egy évben jó, ha háromszor mosdanak: karácsony tájt, húsvét előtt és Szent Istvánkor, vagy ha jövet-menet átúsztatnak a Rábán és a mocsaras holtágakon. Elég az.

– Gyereked van-é? – kérdezte Ferkó.

– Idefele kettőt megölt a pogány, de van még egy tucat. Sose vót felesígem. Immár nem is tanálok. Minek házasodni erre a nyomorúságos világra?

– Elfogyunk – morogta Bocskai. Máskor is szúken mérte a szót, végül csak kimondta. Ahogy a hajtókat elnézegette, látta bennük a kopjásnak való harcias fajtát. Szívósak, mint a barom, hőség, vihar, jégeső, hó nem árt nekik. A vérszagtól se tartanak. Fölfegyverezve érnek annyit, mint az alkalmilag összeverődő nemesek. Ezeket kéne haddá kovácsolni – gondolta –, de nem tette szavá.

17 1542.

18 Hamza, Simonytornya, majd Székesfehérvár parancsnoka.

19 Cannabis- és ópiumszármazékok.

Ha Tamás gazda valóban elmegy Gyulaffyhoz, és a generális befogadja, nem kizárt, hogy szembekerülnek, márpedig ezt akarta legkevésbé. Nádasdy kérdezett tovább:

- Hol megalkudtok a törökkel, hol összeakaszkodtok. Hogy van ez?

- Amék ránk támad, az a mi ellenségünk. Öltem má' a sajátjaimat is, mer' becsaptak. Ha húst akarnak, fizessék meg az árát.

Balassi egy ideje nem vett részt a társalgásban, ezért jócskán eltürelmetlenedett. Kezdte úgy vélni, Nádasdy és Bocskai nem kíváncsiak rá, Tamás gazda sem, holott literátus emberként neki kéne vinnie a szót. Fennkölt érzelmek foglalkoztatták, de nemhogy a hajtók, Pista és Ferkó sem értenék meg. A költészet nem szalonna, hogy avatatlanok két pofára falják. Nemes bor az, melyet apránként érdemes kortyolgatni. Lantkíséret sem ártana hozzá. Ebben az egy dologban Tinódinak igaza volt: sánta verslábait és döcögő rímeit kiszínezte a muzsika. Akkor hát legyen.

- Melyiktek a furulyás?

- Ez itten - mutatott a tőzsér egy kopasz emberkére. - A hóttat is megtáncoltatná.

- Halljuk!

Amaz kikászálódott az asztal mögül, előkapta a tilinkóját, és rázendített. Addig cifrázta, míg megrándultak a karok-lábak, dobbantak a csizmák és a bocskorok. Még a csapos is ujjaival kopogtatta az ütemet, pedig nem először hallott furulyát. Csak azt sajnálta, hogy dudás, citerás nincs köztük, mint máskor, ha Bécsbe jönnek. Nem tudta, hogy a szpáhik őket is levágták.

Ferkó szabadkozva Balassira kérdezett:

- Ha meg nem bántalak... Eljárnád nekünk ama híres kanásztáncot?

- Miért ne? - felelte Bálint hetykén.

Ledobta a mentéjét, az ivó közepére perdült, és sebesen forgolódva, guggolva-felugrálva követte a ritmust. - Gyönyörű! - suttogta Nádasdy megbűvölten. Ilyet még sose látott. Pistával az udvarban az allemande-ot²⁰ és a füzértáncot tanulgatták, de nemigen fűlt hozzá a foguk. Merevnek és mesterkéltnek vélték. A hölgyek és kisasszonyok gőgösen lépkedtek, mintha karót nyeltek volna, az urak pipiskedtek, mint a kakasok, a táncmester, egy nyurga talján nem győzte a párokat rendezgetni. Bocskai kivált utálta az efféle hiúságot, s ha csak lehetett, a leckéből kivonta magát. Ferkónak néhanapján jólesett, hogy a könyvek és a vívás mellett bálókra is jár, de Pista elmaradozott.

Tamás gazda felkapta a fokosát, és Bálint mellé sírült, azután egy kivétellel sorban a többi, és úgy rezgették, mint a pusztán tábortűz mellett vagy fizetéskor a kocsmában, ha az emberek vérét lángra gyújtják a menyecskék és a jó bor. Balassi ropta közepén, Tamás és a hajtók körbefogták. Döngött a padló, rikoltott a furulya, az asztalon koccantak a kupák, majd feldőlt a csobolyó. A dübörgés kihallatszott az utcára és az ajtóba csalt pár kíváncsi kofát.

20 Német társastánc.

- Szíp nagy mellyük, valaguk van! - lihegte a tózsér. - Belémarkolok, ha ide-
merészkednek! - Az asszonyoknak több eszük volt, semhogy ilyesmit kockáz-
tassanak. Nem a szemérmüket féltették - hol van az már! -, hanem az épségüket.
E vademberek képesek a nőket halálra táncoltatni, a farukat csapkodni, a borral
hujjogva fröcskölni, végül szétrúgni a kocsmát. Addig nézelődtek, míg az őrjá-
rat a leskelődőket szétzavarta, de ők se mertek az ivóba lépni. - Hadd mulassák
el a gulya árát - morogta a strázsamester. - Amint eltakarodnak, visszajövünk,
és csendháborításért bírságotunk. Az a miénk lesz, cimborák.

Balassi fáradhatatlanul ropta, a furulya sikoltott, a csobolyó feldőlt, a bor
a padlóra csurgott. - Ilyen se vót eddig - szuszogta Tamás -, rajnain tipródunk.

Párosban járták, Ferkóék körülöttük dübörögtek, mint egy lagzin vagy a vi-
tézek közt a táborban. Balassi hirtelen megállt. Szólni akart, hogy bemutatja
a lengyel polkát, csakhogy nem jutott odáig. A tózsér gyilkos dühvel az asztal
elé ugrott, és fokosát megsuhintva szétcsapta a táncból kimaradt társa fejét.
Amaz beszakított homlokkal, fölakadt szemmel a földre nyaklott, mint az üres
zsák. Kettőt rúgott, azzal vége lett.

A furulya elhallgatott, a mulatozók megtorpantak. Föl nem foghatták, a gazda
miért ölte meg a fickót. Úgy meredtek Tamásra, mint egy eszeveszetre.

- Megdöglött - morogta. - Tudtam, hogy rongyember.

- No de miért? - hápogta Balassi.

- Mer' lopott. Naccságot a mentéjét a padon hagyta, e' meg odaügyeskedte
magát, oszt' elvette a pízét. Megtanáljuk az inge alatt.

A tetemet az ivó közepére húzták, a hátára fordították, és megmotozták. Az
erszény a rongyos ing alatt lapult. Elhúlve nézegették, de a tolvaj már beleder-
medt a halálba.

- Jézus Krisztus se támasztja föl - közölte Bocskai.

- Ezt nem - válaszolta Ferkó.

- Takarícsd el - intett a tózsér a csaposnak.

- Mein Gott²¹... - motyogta rémülten, végül a tetemet ketten-hárman megra-
gadták, és a pince végébe a hordók mögé hurcolták. Tamás csak annyit mondott:

- Van egy taligája. Kivárja az éccakát, fölrakja, és a Dunába hajítja.

- Hát az őrség?

- Nem érdeklí üket. A hulláér' leveszik a sápot, oszt' mennek a dógukra. A dögök
miatt nem ajánlatos a folyóbul Bécs alatt inni.

A mondottakat csöndben morzsolgatták. A közlés egyiküknek se volt újság,
de meglepte őket, hogy a gazda szó nélkül agyoncsapta a saját emberét. Még
csak nem is kérdezett rá; elég, hogy a tolvajlást fölfedezte. Szó, ami szó: ha nem
lenne keménykezű, nem hallgatnának rá. Nem irgalmas nővér, hogy a bűnt
megbocsássa.

- Nem múlik el hajtás haláleset nélkül - folytatta Tamás. - Számát se tudom,
hányan végezték késsel a mellyükben vagy fokossal a pofájukban. Aki meglop-
ja a társát, pusztuljon.

21 Istenem.

Az ifjurarok kedve elment a tánctól, a borozástól, mindentől. A pásztorokból is elégük lett. A vérrel elegy bor búzlott, a savanykás verejtékszag és a mécsesek fojtó füstje belepte a kocsmát.

- Ideje menni - morogta Ferkó. Pár ezüstöt vetett a pultra, de Tamás visszalökte.

- Vendégeink vótak. Isten álgya naccságtokat, oszt' hátha még tanálkozunk. Fölballagtak a lépcsőn, kiléptek az utcára, és komoran összenéztek.

- Láttam a szemét - kezdte Ferkó. - Akkora úr tátongott benne, mint a száraz kútban. Csak tudnám, mi élteti. Miért áll örökösen bosszút?

- Azért, mert megszületett - felelte Pista.

- Ebsors - tette hozzá Balassi -, de ha beáll Gyulaffy hadába, a küzdelem az életének értelmet ad. Gyűlöli a németet, a törököt, bárkit, aki a jószágra ront. Eztán az ő jószága Erdély lesz.

Nádasdy hangosan tűnődött:

- Kezdem érteni, miért csatlakoznak annyian a generálishoz.

- Nem kevészer hallottam róla és a fejedelemről - felelte Bálint. - Báthory Hadadnál vereséget szenvedett²² Menyhért öregbátyámtól. Ez a Balassa korábban ötszáz esztergomi törököt ölt meg. Dobót is megverte Szamosújvárnál.²³

Bocskai csak úgy a levegőbe morogta:

- Az akkor volt. Úgy vélem, sose lesz dolgunk a vajdával. Erdélybe se kívánkozunk. Fölesküdtünk Miksa hűségére. A többit döntse el az idő és az Úristen akarata. Egyiket sem áll módunkban kifürkészni.

JOBH HÍJÁN AZ ELEFÁNTBA, Batthyány szállására mentek. Kíváncsiak voltak, mit tudott meg Boldi úr a Burgban Listhytól, netán személyesen Miksától, amennyiben a császár hajlandó volt magasságos színe elé bocsájtani. Arab ménjét egy lovász az udvaron csutakolta, innen tudták, hogy őméltósága megérkezett.

- Izenjünk, fogad-é - javasolta Ferkó.

- Ugyan már! - mérgeződött Balassi. - Nem császár, hogy az ajtóban instanciázzunk!

Földübörögtek a lépcsőn, a folyosón megálltak, és magukhoz intettek egy lézengő szolgát. Volt annyi eszük, hogy mégse rontsanak egyenest Batthyány lakosztályába, jól is tették, mert a főúr maga nyitott ajtót, s az érkezőket szívélyesen invitálta.

- Sejtettem, hogy közelesen látjuk egymást - mosolygott. - Nagyságtokat bizonyára érdekli, mit végeztem az udvarban. Foglaljanak helyet!

Saját kezüleg tett odébb egy halom nyomtatványt, hogy látogatói székhez jussanak. Balassi az övét hanyagul a szoba közepére lökte, máskülönben háttérbe szorítottnak érezte volna magát. A többiek szótlán tudomásul vették: a poeta

22 1562.

23 1556.

már csak ilyen. Bocskai beérte egy zsámollyal, Nádasdy a lócára, Batthyány saját karszékébe ült. Ahogy közelebb hajoltak, úgy látszott, mintha összeesküdnének, holott a hírekről már rég értesült az udvar, sőt a bennfentes bécsiak is. Egy inas parancs nélkül hozott süteményt és cukrozott gyümölcsöt. Hozzá se nyúltak. Várták, hogy Boldi úr belekezdjen.

- Nos, uraim, mint tudják, Erdélyről volt szó.

- Nem tudtuk! - vágta rá Balassi. - Ne kerülgesd a forró kását!

- Nem forró! - dörrent Ferkó hangja. - Pista is, én is találkoztunk Báthory követekkel. Miksa és a fejedelem közt nem lesz megegyezés. Árulja el méltóságod, miért hívatta a császárt?

- Kellott egy tanú... Nem annyira Miksának, inkább Listhynek. Megpróbált rávenni, hogy a főrendeket állítsam az ő pártjukra. Fölös igyekezett.

- Mégis miért?

- Két okból. Egyrészt jómagam a birodalom híve vagyok, másrészt ismerem Báthory és az erdélyi urak álláspontját. Már rég elkötelezték magukat. Nincs más választásuk. Ha az udvar képes volna a török ellen átfogó hadjáratot indítani, másképp gondolnám. Ígéretekből nem lehet megélni, mindazonáltal...

- Jussál dűlőre! - türelmetlenkedett Balassi.

- Erdély ereje kevés a felszabadításhoz. Nemkülönben a Magyar Királyságé. A Nyugatra szorulunk, pénzben-fegyverben egyaránt. Első a pogány kiűzése, a többről csak azután lehet szó. Ez a kérdés osztja meg nemességünket Mohács óta, de ezt nagyságtok is tudják. El kell dönteni, a birodalom mellett vagy ellene vagyunk. Legrosszabb kétfele csatázni. Mi belátjuk, de egy választott fejedelemnek tekintettel kell lennie a választóira.

Az ifjak hosszan eltűnődtek. Ezúttal Balassi sem érezte szükségét, hogy megszólaljon. Felmenői harcoltak a törökkel és a császáriakkal egyaránt. Tudta, hogy a pártoskodást érdek mozgatja, olykor vak düh és bosszúvágy, de hát ilyen az emberi természet. Maga is hajlamos egyik percről a másikra indulatba jönni, bármi apró sérelem nyomán. Batthyáynak igaza van: más a birodalom és más Erdély, a vidékies Gyulafejérvárral, az avított szokásaikhoz ragaszkodó széke-lyekkel, a menekült magyar urakkal és a pogány barátsággal. - Jól mondod, Boldi - közölte.

Ferkó és Pista Bálintnál higgadtabbak lévén nem szívesen foglaltak állást. Egyikben mély nyomokat hagyott Tamás nádor bölcsessége, másokban a származás és a keserves udvari tapasztalat. Bocskai egy ideje nem hallott semmit az apjáról, ezért belé fészkelte a gyanú: oka lehet annak, hogy elhagyta Miksát, és visszatért a Tiszántúlra az övéihez. Batthyány valamiféle küldetést említett, de mindent ő se tudhat.

Az udvarról ricsaj, káromkodás hallatszott, suhintás csattant, valaki felüvöltött. Boldi úr az ablakhoz lépett, lepillantott és kérdés nélkül jelentette:

- Az istállófiú kapott a szíjostorral. Még nincs tízéves, de bőven kijut néki.

- Folyvást veri a fogadós - bölintott Pista.

- Ugyan miért? - kérdezte Ferkó.

- Tán leesett egy patkó, kilyukadt az itatóvödör, vagy a gazdának rossz napja van. A kölyök olykor egy hétig se tud lábra állni.

Ezen is elmerengtek.

Jobbágyoktól az iparosokig, iskolamesterektől a papokig és lelkészekig, kisenemesektől a főrendekig nincs ember, ki ne verné napszámosát, cselédjét, szolgáját, harangozóját, deákját, fiát-lányát, akár a feleségét, bárkit, aki alatta van. Korbács nélkül senki se nevelődhet - gondolták. Végül az esetet Pista összegezte:

- Ha így megy tovább, nem éri meg a felnőttkort.

- Mi megérjük-e? - tűnődött Feri.

- Ki tudja? - felelte Batthyány. - De jobb csatában elesni, mint agyonveretni.

